

ОЛЕКСАНДРА БОРґАРДТА

Ворогом № 1 Російської імперії протягом трьох сторіч була захоплена нею Україна. При цьому справа не обмежувалася військовим завоюванням та колоніальним підкоренням. Викорінювалися мова й культура. За 280 років російської військової окупації України проти її народу застосовувались кампанії масового терору, геноциду та штучного голоду.

Ми не станемо обтяжувати себе посиленнями або доказами: все це описане, зареєстроване та документоване у великій кількості джерел, більшість яких — оприлюднено. Що завгодно з цього можна, в разі потреби, підняти. Але не це є метою даної праці.

Крім прямої — військової, політичної та культурної — агресії Росія вела й веде проти України широко закроєну пропагандну агресію, ціллю якої є:

1. Довести всьому світові, що жодної України взагалі немає й ніколи не було, є лише “южная окраина России”.

2. Якщо це не вийде повною мірою, то довести, принаймні, що нема й не було ніякого українського народу.

3. Як не вдасться й це, то довести хоча б, що нема і не може бути ніякої української культури, а значить — й української мови.

4. Коли не вийде, зірветься й попереднє, то довести хоча б те, що жалюгідна, відстала та провінційна українська культура — в жодний спосіб не порівнюється з “великою русскою культурой”. Втім, “великой” її, крім самих росіян, здається, — ніхто й ніколи не називав.

“Великой” — тільки й єдино тому, що вона — російська. Ну, пам’ятаєте, як ота жалюгідна буржуазна наука не може й порівнюватися з мічурінською біологією тільки тому, що вона — буржуазна; а та — “советская”.

*Правду кажучи,
я не зустрів навіть
найдемократичнішого росіянина,
близької мені людини,
яка б серйозно думала й визнавала,
що Україна має бути незалежною
державою.
Можє, це усвідомлювати гірко,
але це, на жаль, правда.
Я. Дашкевич*

Важко тут не пригадати “великого русского писателя” *Федора Гладкова*, який наприкінці двадцятих ушанував своїми відвідинами одну з комун поблизу Запоріжжя. Там він, головним чином, відмовляв українських селян вживати української мови, приблизно такими словами: “*Зачем возобновляют допетровскую эпоху, не лучше ли отбросить эту затею и используют русскую культуру и русскую литературу для общекультурных целей?*”

Як бачимо, ставлення більшовиків до української мови та культури нічим не відрізнялося від ставлення тих, кого вони з інших причин називали “царськими сатрапами”. Не ми, а самі росіяни поставили себе на місце наших смертельних ворогів. Не ми тут щось вибирали.

Так ось, цю останню рукавичку ми тут і підніmemo, прийmemo виклик. Подивимось та подумаємо, а що ж то за дві культури, “великая русская” та “жалюгідна” українська; подумаємо, хто тут та чого вартий. Хто великий, а хто буде й поменше. Дотримуватися при цьому будемо лише твердих та беззастережних фактів, без патріотизму або емоцій.

Багато років ми були всього тільки колонією імперії, яка три довгих сторіччя намагалася викоринити не тільки нашу мову та культуру, а й нас самих, і — все-таки... Дивно, не до зрозуміння. Ми ще живі та нас мільйони. Але й не тільки. Нам нема чого страхатись порівнянь, хай їх страхуються наші вороги. Тому що ми — не пил на вітрі, не курай, занесений на цю землю випадковим вітром історії (або щось, відряжене кимось з черговою “вселенської миссией”), але аборигени, народ древньої та високої культури. Від нас заселялася Європа, а не навпаки. Коли наші найстаріші з відомих нам предків прийшли до України зі сходу та почали розбудовувати розлеглі міста, — не було ще на світі не тільки якоїсь там Росії, не було ні Риму, ні Картагени, ні Еллади, ні навіть мінойської Крети, а в Єгипті тільки мало розпочатися Середнє Царство...

Цілком певний, що це, написане мною, багатьом та дуже багатьом не сподобається, але вибачатись перед кимось з цього приводу не збираюся: за істину, навіть найприкрішу, — вибачень не приносять.

Більше того, можу додати, що давати відсіч нахам — діло святе, добрий старий звичай світу, призабутий чомусь тільки в наші часи. Щоправда, й це треба творити гуманно та по-християнському, принаймні, поки ми маємо справу з християнською ж “святою Русью”. Тому й будемо дотримуватися відомої настанови: *Не вклоняйся богам їх та не служи їм і не наслідуй діла їх: але скрути та зруйнуй стовпи їх* (Книга Виходу, гл. XXIII, вірш 24).

Автор не є аж таким аматором Біблії, але це йому до душі. Написане з повним знанням справи: так і намагатимемося діяти надалі. Необхідно зробити невеличке зауваження з приводу стилю. За “советского” періоду російської історії — найбільш злочинного з попередніх — вироблено особливий стиль, деяке завершення прийнятої раніше в Росії “езопівської мови”, що цілком складається з евфемізмів — пристойних формулювань, які мають прикривати найбрудніші у світі діла.

Пояснимо характер та сутність цієї, створеної сторіччями кримінальної імперської історії, мови злочинців — на найбільш простому та доступному прикладі. В епоху останнього (чи — передостаннього?) імперського махтгабера Горбачова остаточно утвердився слизький термін — “необоснованные репрессии”. Що це таке? — це всі знають, — “ежовские

аресты”, “кашкетинские расстрелы” і таке інше, однак... Бачиться (чи — може бачиться) за цим і таке: кожному совслужбовцю на 1 травня, замість чергової подяки, — взяли й піднесли “строгача с занесением”. Репресія? — безумовно, репресія. Необгрунтована? — беззаперечно! Ось як треба замітати сліди історичних злочинів, приховуючи за черговим евфемізмом те, чие справжнє ім’я — масовий терор.

Або сучасніший приклад. У республіці Ічкерія 11 грудня 1994 р. Москва розпочала, силами російської армії, артилерії, авіації, — масове знищення чеченського народу. Повторний, після Сталіна, геноцид. А як це зветься у них? “Наведение конституционного порядка в Чечне”. Ось як треба по-російськи — “и капитал приобретать, и невинность соблюдать”, — викручуватись та хитрувати.

Не наполягатимемо навіть на тому, що таке кимось придумується навмисно; радше це є вже генетичний інстинкт нещадного злочинця, що не полюбляє залишати сліди (а доводиться, що вдіеш!).

Тут — ніде жодних евфемізмів не буде; все — як є, зватиметься своїми власними іменами. Згоден, спочатку це може справити приголомшливе, шокуюче враження, але — нічого, звикайте... Не слід, в жодному разі, плутати це з якоюсь там емоційністю. Справи давно й добре відомі, — які ж тут можуть бути емоції?

Підкреслимо також, для читачів, що вирости в колі російської культури та пишуться нею, що в автора, як і в інших, — і на думці не було б піднімати на неї руку, якби... Якби й вона поводитися мінімально пристойно. Якби не ота культурна агресія, якби всі ми з дитинства, зі шкільних років не чули зверхницьких російських заперечень української культури, її всякого та вслякого повсякденного пониження та приниження, паплюження, — на користь “великого русского языка”, “великой русской культуры”, “великого русского народа” і т. п. Остогидло воно, визнаємо це, таке виссане з брудного імперського пальця “величие”.

Не ми кидали цей виклик, але ми його приймаємо. Тому й вибачайте, дорогі наші колишні співвітчизники, якщо деінде від вашої імперської культури залишиться мокре місце. Тому що тим, хто здавна оселився у скляному домі, нема чого кидатись каменями в сусідів. Полеміка є полеміка. Досі вам з нею клопоту не було — відправив до ГУЛагу або до психушки, і по всьому. А тепер... а тепер — відповідайте на неї; якщо пороху вистачить, ясна річ.

Підкреслимо ще: якісь хоч приблизно схожі приклади переслідування та геноциду багатомільйонного народу та його культури в історії планети більше не відомі. Монополію на цей безпрецедентний та світових масштабів злочин цілком зберігає за собою Росія.

А тепер — нагадаємо ще раз, щоб не було претензій, що жодного “сглаживания углов” — далі не буде. Все, як є, дослівно — все — називатимемо тільки своїми іменами. ■

*Олександр Боргардт,
“Вступ” до книги “Дві культури”, 1999 р.*

Нещодавно вийшла друком книга *Євгена Сверстюка* “Світлі голоси життя” (К.: ТОВ “Видавництво “Кліо””, 2015. — 768 с.).

До книги вибраної творчості увійшли есеї та літературознавчі статті, написані протягом півстоліття. Автор згадує не лише добре знаних особистостей, а й імена пересічних людей, із якими доля зводила його на тернистому життєвому шляху в часи неволі та в умовах свободи. Ці імена є тими світлими голосами, які, попри похмуру обличчя доби великого знецінення людини, животворили культуру, розширювали сферу добра, сповідували неперепутні істини й найвищі цінності, дзвінко відлунуючи в наснажених, шляхетних і хоробрих серцях кожного покоління.

Ця книга побачила світ уже після відходу *Є.О. Сверстюка* у вічність, ще раз підтвердивши той факт нашої історії, що про моральних авторитетів нації ми дізнаємося після їхньої смерті.

Його, *Євгена Сверстюка*, зараз називають вічним борцем за свободу України, геніальним есеїстом і літературознавцем.

А мені більше подобається “окремшеність” *Євгена Сверстюка*, підмічена в статті *Івана Кошелівця*:

“Коли виокремити найістотніше: розуміння сили слова й уміння оперувати ним в образно точних дефініціях, повернення слову його первісного значення й відповідальність за нього; згадаймо його останнє слово на процесі 1973 року: “Честь, що оплачується кров’ю, гідність, що є передумовою життя, істина, до якої йдуть із безстрашністю дослідника — без гарантії повернутися. На цих поняттях я виростав і прагнув до них підноситися, вириваючись із замкнутого кола порожніх слів...” Тут адекватність слова думці на тому рівні, коли патетика не сприймалася як фальш, бо вірність сказаному потверджена особистою життєвою поставою письменника”.

Переглянувши та перечитавши ще раз статті *Євгена Сверстюка*, я не перестаю захоплюватися образністю його слова та багатогранністю їхньої тематики. Зокрема, вчитайтесь в його афоризми, що зібрані у виданні “200 афоризмів Євгена Сверстюка” (Упор. Ореста Кривцун. — К.: ВД “Кієво-Могилянська академія”, 2012. — 31 с.):

“Треба бути вибіленим болем і стражданнями, щоб велике постало перед нами знов живим.

Коли ворог збиває народ із його шляху, то запрягає у свою колісницю і відбирає в нього історичну пам’ять.

Історія зберігає не ті зерна, що були з’їдені або переведені на спирт. Історія зберігає зерна на насіння.

Історія заново вибирає духову спадщину наших донкіхотів серед намулу спадщини рабів.

Яка б не була прикра правда історичних фактів, але вона має в собі силу гірких ліків.

Розрив покоління — це запущена нива, вона не родить. Історичні епохи найчастіше носять найменування від ідолів, які хотіли зупинити ріку.

Будь-який лад можливий тільки при надмірі позитивної життєвої енергії і волі творити добро.

Незалежність — то насамперед дбайливий господар і влада, яка його оберігає.

Втрата минулого — така сама важка, як втрата в сучасному чи в майбутньому.

Кожна епоха має свого дамоклового меча, який завис над головою.

Жодна революція не може чогось дати, коли нема кому брати.

Епоха насамперед — це люди, які надали сенсу рухові й творили обличчя часу.

На полі втрат мудрість історії зберігає легенди.

Кожна нація існує під небом для того, щоб витворити інститут незалежної держави.

Людина в стані національної мутації ненадійна і навіть небезпечна, бо в ній актуалізується принцип насильства.

Поневолені нації завжди малопривабливі: вони не мають розкоші повного самовиявлення.

Генії ночі володіють таємницею, як вести корабель у прірву, заборонивши людям рятуватися”.

Я пишаюся тим, що мав змогу деколи зустрічатися з *Євгеном Сверстюком*, чути його виступи та спілкуватися з ним. Вічна йому пам’ять! ■

Ярослав Яцків